

RAQAMLI TO'LOV INFRATUZILMASI: O'ZBEKISTON VA JANUBIY KOREYA TAJRIBASI

Eshmurodov Azizbek Kuchkor ugli

email: eshmurodovazizbek1997@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22253974>

Annotatsiya. Mazkur tezisda O'zbekiston va Janubiy Koreyada raqamli to'lov infratuzilmasining rivojlanish tendensiyalari, fintech texnologiyalarining joriy etilishi hamda naqdsiz to'lov tizimlarining iqtisodiy samaradorlikka ta'siri qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida ikki mamlakat tajribasi asosida O'zbekistonda raqamli to'lov infratuzilmasini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli to'lovlar, fintech, mobil to'lovlar, elektron hamyon, QR-to'lov, moliyaviy texnologiyalar, O'zbekiston, Janubiy Koreya.

Аннотация. В данной статье проводится сравнительный анализ тенденций развития цифровой платежной инфраструктуры в Республике Узбекистан и Республике Корея, внедрения финтех-технологий, а также влияния систем безналичных платежей на экономическую эффективность. По результатам исследования на основе опыта двух стран разработаны рекомендации по совершенствованию цифровой платежной инфраструктуры в Узбекистане.

Ключевые слова: цифровые платежи, финтех, мобильные платежи, электронный кошелек, QR-платежи, финансовые технологии, Узбекистан, Республика Корея.

Abstract. This paper presents a comparative analysis of the development trends of digital payment infrastructure in Uzbekistan and South Korea, the implementation of fintech technologies, and the impact of cashless payment systems on economic efficiency. Drawing on the experience of both countries, the study develops recommendations to improve Uzbekistan's digital payment infrastructure.

Keywords: digital payments, fintech, mobile payments, electronic wallet, QR payments, financial technologies, Uzbekistan, South Korea.

1. Kirish va dolzarblik

Global iqtisodiyotning jadal raqamlashtirilishi davrida moliyaviy barqarorlik va o'sish sur'atlarini belgilovchi eng muhim tayanch tizimlardan biri raqamli to'lov infratuzilmasi hisoblanadi. Naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushining ortishi tranzaksion xarajatlarni kamaytirish, "xufiyona iqtisodiyot"ni qisqartirish va moliyaviy ommaboplikni (financial inclusion) ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Janubiy Koreya naqd pulsiz to'lovlar ulushi 90% dan oshgan jahonning yetakchi davlatlaridan biridir. Ushbu muvaffaqiyat davlatning puxta soliq va regulyativ siyosati, rivojlangan 5G va telekommunikatsiya infratuzilmasi hamda xususiy FinTech ekotizimlari (KakaoPay, Naver Pay, Toss) sinergiyasi evaziga ta'minlangan.

O'zbekistonda "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi doirasida to'lov tizimlari jadal modernizatsiya qilinmoqda. Milliy to'lov tizimlari (HUMO va Uzcard), Markaziy bankning Tezkor to'lovlar platformasi hamda FinTech ilovalari (Click, Payme, Uzum) orqali naqd pulsiz hisob-kitoblar ko'lam sezilarli darajada kengaydi. Shunga qaramay, hududlarda infratuzilmani to'liq qamrab olish, kichik biznesni rag'batlantirish va kiberxavfsizlikni ta'minlash masalalari hamon dolzarb bo'lib qolmoqda.

Tadqiqotning dolzarbligi. Janubiy Koreyaning ilg'or tajribasini chuqur tahlil qilish hamda undan milliy sharoitimizga moslashtirilgan (adaptatsiya qilingan) holda O'zbekiston to'lov infratuzilmasini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqish zaruriyati bilan belgilanadi.

2. Asosiy qism

2.1. Janubiy Koreya Tajribasi: Muvaffaqiyat Omillari

Janubiy Koreya raqamli to'lovlar bozorida yetakchi davlatlardan biri hisoblanadi. Mamlakatda internet va smartfonlardan foydalanish darajasining yuqoriligi mobil to'lov xizmatlarining keng tarqalishiga xizmat qilgan. Kakao Pay, Naver Pay va Toss kabi platformalar aholiga tezkor pul o'tkazmalari, onlayn xaridlar va turli moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini yaratgan. Shuningdek, QR-kodli to'lovlar, biometrik autentifikatsiya va sun'iy intellekt asosidagi xizmatlar to'lov tizimlarining samaradorligini yanada oshirmoqda.

Janubiy Koreyaning naqd pulsiz iqtisodiyotga o'tish tajribasi uchta asosiy ustunga tayanadi:

- **Soliq va rag'batlantirish mexanizmlari:** Hukumat 1990-yillardan boshlab bank kartalari va raqamli to'lovlardan foydalangan fuqarolar uchun daromad solig'idan keshbek va chegirmalar (Tax Rebates) tizimini joriy etgan.
- **Infratuzilma va Open Banking:** Yagona, yuqori tezlikdagi telekommunikatsiya tarmog'i (5G) hamda banklararo ochiq platformalarning KakaoPay, Naver Pay va Toss kabi FinTech ekotizimlari bilan to'liq integratsiyalashuvi.
- **Kichik biznesni qamrab olish:** Hatto eng kichik savdo va xizmat ko'rsatish nuqtalariga ham POS-terminallar va QR-to'lov vositalarini o'rnatish majburiy standartga aylantirilgan.

2.2. O'zbekiston Milliy Infratuzilmasining hozirgi holati

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda raqamli to'lov infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Payme, Click, Uzun Bank, Humo va Uzcard kabi tizimlarning rivojlanishi natijasida aholi o'rtasida naqdsiz hisob-kitoblar ulushi ortib bormoqda. Mobil ilovalar orqali pul o'tkazish, kommunal xizmatlar uchun to'lovlarni amalga oshirish hamda elektron tijorat operatsiyalarini bajarish kundalik amaliyotga aylanmoqda. Bundan tashqari, yagona QR-to'lov tizimining joriy etilishi turli bank va to'lov xizmatlari o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirishga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda so'nggi yillarda to'lov tizimlarini modernizatsiya qilishda sezilarli o'sish kuzatildi:

- **Milliy to'lov tizimlari:** HUMO va Uzcard tizimlari orqali mamlakat ichidagi tranzaksiyalar xavfsizligi hamda banklararo o'zaro integratsiya (interoperability) ta'minlandi.
- **Tezkor va QR-to'lovlar:** Markaziy bankning Tezkor to'lovlar tizimi va yagona QR-online standartlarining amaliyotga tatbiq etilishi P2P (shaxsdan shaxsga) va P2B (shaxsdan biznesga) o'tkazmalar hajmini karraga oshirdi.
- **FinTech va mobil ilovalar:** Click, Payme va Uzun Bank kabi mobil ekotizimlarning ommalashuvi hamda ochiq bankchilik (Open API) standartlariga o'tish jarayoni boshlandi.

2.3. Qiyosiy Tahlil

Ikki mamlakat tajribasining qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, Janubiy Koreyada raqamli to'lov infratuzilmasi yuqori texnologik rivojlanish bosqichiga yetgan bo'lsa, O'zbekistonda ushbu yo'nalish faol rivojlanish jarayonida turibdi. Koreyada to'lovlarning katta qismi mobil ilovalar va elektron hamyonlar orqali amalga oshirilsa, O'zbekistonda karta asosidagi to'lovlar va mobil ilovalar yetakchi o'rinni egallamoqda. Shu bilan birga, har ikki mamlakatda fintech kompaniyalari moliyaviy xizmatlarning ommabopligi va qulayligini oshirishda muhim rol o'ynamoqda.

Ko'rsatkich / Xususiyat	Janubiy Koreya	O'zbekiston
Naqd pulsiz to'lovlar ulushi	90-95%(Dunyoda yetakchi)	Jadal o'sish bosqichida
Asosiy drayver	Karta va ekotizim to'lovlari (Kakao, Naver)	Mobil ilovalar (P2P o'tkazmalar va QR-to'lov)
Rag'batlantirish	Soliq chegirmalari va davlat imtiyozlari	Keshbek (Check/QR) va komissiyasiz o'tkazmalar
Kichik biznes qamrovi	Deyarli 100% raqamlashgan	Shaharlarda yuqori, hududlarda o'sib bormoqda

Manba: Muallif tomonidan tuzilgan

3.Xulosa va takliflar

O'zbekiston va Janubiy Koreya tajribasining qiyosiy tahlili shuni ko'rsatdiki, raqamli to'lov infratuzilmasini rivojlantirish nafaqat texnologik yechimlar, balki davlatning puxta soliq-regulyativ siyosati hamda FinTech sektorining o'zaro sinergiyasiga bog'liq. O'zbekistonda HUMO, Uzcard va mobil FinTech ilovalari (Click, Payme, Uzum) orqali sezilarli natijalarga erishilgan bo'lsada, Janubiy Koreya tajribasidan foydalanish to'lov ekotizimini yanada takomillashtirish imkonini beradi.

Takliflar. Janubiy Koreya tajribasini inobatga olgan holda, O'zbekistonda raqamli to'lov infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha quyidagi amaliy takliflar ilgari suriladi:

- **Rag'batlantiruvchi soliq mexanizmlari:** Naqd pulsiz to'lov qiluvchi iste'molchilar uchun daromad solig'i bo'yicha chegirmalar tizimini kengaytirish hamda raqamli to'lovlarni qabul qiluvchi kichik biznes subyektlarini imtiyozli rejimlar bilan qo'llab-quvvatlash.
- **Yagona Open API standartlari:** Banklar va FinTech kompaniyalari o'rtasida ma'lumotlar almashinuvini soddalashtiruvchi ochiq bankchilik (Open Banking) platformasini to'liq amaliyotga tatbiq etish.
- **Kiberxavfsizlik va biometriya:** To'lovlar xavfsizligini oshirish va firibgarlik (phishing) holatlarining oldini olish uchun Janubiy Koreyaning ilg'or kiberxavfsizlik hamda biometrik identifikatsiya standartlarini joriy etish.
- **Hududiy va moliyaviy savodxonlik:** Qishloq joylarida raqamli to'lov infratuzilmasini kengaytirish hamda aholining barcha qatlamlari uchun moliyaviy-raqamli savodxonlikni oshirish bo'yicha maqsadli dasturlarni amalga oshirish.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi O'RQ-588-son

Qonuni. Toshkent, 2019-yil 1-noyabr.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-son Farmoni. Toshkent, 2020-yil 5-oktyabr.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "O'zbekiston Respublikasining to'lov tizimi sharhi" (yillik hisobotlar). Toshkent: MB, 2022-2024.
4. Bank of Korea. Financial System in Korea (Annual Reports on Payment and Settlement Systems). Seoul: Bank of Korea, 2023.
5. Asian Development Bank (ADB). Fintech for Financial Inclusion in the Asia-Pacific Region. Manila: ADB, 2021.
6. Kim, S., & Park, H. The Evolution of Cashless Society and Digital Payment Systems in South Korea. Journal of Digital Economy & Policy, 19(2), 45–58, 2022.
7. World Bank Group. Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. – Washington, DC: World Bank, 2022.
8. Vahobov A.V., Jumaev N.H., Hoshimov E.A. Raqamli iqtisodiyot va moliyaviy texnologiyalar. Darslik. – Toshkent: "Iqtisod-Moliya", 2022. – 320 b.
9. Lee, J. Tax Incentives and the Transition to Cashless Transactions: The Korean Experience. Korea Institute of Public Finance (KIPF) Research Paper, 2020.
10. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy veb-sayti: www.cbu.uz (To'lov tizimlari bo'yicha statistik ma'lumotlar).